

LA CATERINA I EL FRANCISCO (†1742, 1744), MATRIMONI D'ERMITANS DE L'ERMITA DE LA SALUT

Montse Rumbau

La Caterina, la dona de l'ermità de St. Magí

Els ermitans que vivien a St. Magí eren els que vivien a l'ermita de la Salut, també anomenada de St. Magí, i que era molt a prop de la cova del Sant. Ara està molt enrunada. Veient-la, costa veure que allà hi podia viure algú. L'espai és petit, es veuen les restes de l'ermita i darrere altres murs i portes, però tot encaixonat entre un espai que s'eixampla entre la paret rocosa de la muntanya i el camí que puja des del santuari, abans d'arribar a la cova.

Se sap que aquesta ermita ja existia el 1570, i es va anar restaurant amb el temps. I també se sap que era la més gran. D'aquelles antigues ermites, que estaven a la vora dels camins, no en queda cap de dreta.

L'ermita de la Salut tenia una sagristia, i sabem que el 1603, quan arriben els dominics, hi havia l'habitació de l'ermità que consistia en una saleta amb una aigüera i una xemeneia, més endins una cuina, darrere un estudi i més al fons una cambra. L'ermità

que hi vivia tenia llicència per anar a demanar almoines que servien per a la conservació de l'ermita. Quan les obres eren importants, intervenien els monjos. El 1745, donaren permís a Magí Segura per fer obres i allargar la casa annexa a l'ermita.

I a l'ermita de la Salut no només hi vivia l'ermità, si aquest estava casat, hi vivia amb la seva muller.

Un s'imagina que vivint dins de les dependències d'aquesta ermita, la vida no devia ser gaire fàcil ni còmoda. Està a un quart del monestir i dalt a la muntanya, en un lloc on hi ha arbres i plantes, però no aigua. Per tant l'aigua calia pujar-la des de la font de baix el monestir. Clar que antigament no en necessitaven tanta d'aigua com necessitem nosaltres avui dia, perquè no es rentaven pràcticament mai, a vegades tan sols la cara i les mans, i tan sols quan feia bo podien anar a rentar-se al riu. Però l'aigua la necessitaven per beure, per cuinar i per regar potser quatre alls i cebes, que necessiten poca aigua.

A més d'imaginar-nos que no era un lloc gaire còmode per viure-hi, també ens

podem imaginar que els que hi vivien, havien de ser gent molt pobra, amb molt pocs recursos, i que la seva vida potser tenia molt de miserable, i que no devien tenir gran cosa per menjar.

Doncs no.

No era així, almenys no era el cas d'una de les parelles que sabem que hi van viure. La seva vida no tenia res de miserable. Tant un com l'altre tenien diners, i en tenien força. I ho hem pogut veure pels testaments que van deixar escrits, res a veure amb els testaments dels pagesos que hem trobat a Vallespinosa.

La Caterina i el Francisco

La parella: l'ermità Francisco Vallbona i la seva muller, la Caterina. El testament de la Caterina és del 1742, el del Francisco el 1744.

La Caterina potser era cosina del Francisco, perquè es deia Caterina Soler Vallbona, els pares consten de Sta. Coloma. No tenien fills. Si n'hagueren tingut, hagueren estat potser una mica estrets tots plegats dalt de l'ermita.

Com a Marmessors, escull el Prior de St. Magí; el seu marit, el Francisco; el Josep Llorenç, cirurgià de Sta. Coloma; i el Francisco Soler, també de Sta. Coloma. Un munt de gent si tenim en compte que normalment com a marmessors tan sols s'escollien dues persones.

I vol ser enterrada dins del monestir de St. Magí a la capella del Roser, i deixa 10 lliures pels oficis que s'han de fer. Però si mor a Sta. Coloma, deixa 16 lliures, i que li "*fassen lo enterro dit de Sta. Creu*".

A Sta. Coloma hi havia tres confraries, la de la sta. Creu, la de Sta. Anna i la de St. Nicolau. Cada confraria portava la seva creu, el seu estendard, la seva capa... Els enterraments dels que formaven part de cada confraria devien tenir les seves peculiaritats.

Deixa 16 lliures a Sta. Coloma, i 10 a St. Magí, volia dir que en el convent de la Brufaganya sortia més econòmic l'enterro? O que considera que Sta. Coloma tenia més categoria i per tant era lògic pagar més? No ho sabem.

Institueix 12 misses, en uns dies concrets de celebració: per Nostra Sra. del mes de setembre, el dia de N. Sra. de març, dia de N. Sra. d'Agost....

Unes misses celebrades a la capella de les Ànimes de l'ermita de la Salut, on viuen, i altres, a la capella del Roser del convent de St. Magí.

Vendre la terra per unes misses

La Caterina té una peça de terra campa, "*que la tinc a carta de gracia, situada en lo terme de Sta. Coloma, qui va de dita vila als molins, de tinguda de un jornal poc més o menos ...*". Vol la Caterina que aquesta terra la venguin els marmessors, i així es pugui instituir una fundació al mateix convent per poder pagar les misses.

(Tenir una terra a carta de gràcia volia dir que el venedor tenia dret a recuperar-la a un preu determinat i en un període de temps estipulat. Un cop passat aquest temps, aquest dret caducava. En una peça de terra, que és un bé immoble, aquest límit de temps no pot passar dels 30 anys. En el cas de la Caterina, volia dir

Postal d'Àngel Toldrà Viazo.

que els que havien venut la terra, podien recuperar-la. Per tant a l'hora de vendre-la calia tenir en compte aquest fet, i per tant la terra passava a tenir menys valor).

Tot el que deixa

Deixa al seu nebot, Francesc Soler, 30 lliures.

Deixa a Maria Llorens, fillola seva i filla de Josep Llorens, cirurgià de Sta. Coloma, 25 lliures.

Deixa a Magdalena, filla de Joan Soler, sabater de Sta. Coloma, 10 lliures i "una caixa de les mias". (A les caixes hi guardaven la roba).

Deixa a Maria, filla de Francisco Soler teixidor de Sta. Coloma, 10 lliures i "una caixa de les mias".

Deixa a Caterina, fillola seva i filla de Joan Soler, 10 lliures i les anelletes d'or.

I deixa usufructuari "*de tota la mia heretat i béns*", al seu marit Francisco. I que per ser usufructuari no hagi de donar explicacions a ningú.

Vendre el que té als encants públics

De tots els altres béns seus, deixa hereu a "Nostre Sr. Déu". I demana que de tots els seus béns se'n faci inventari i es venguin als encants públics, i dels diners obtinguts serveixin per fer misses tant a l'església de Sta. Coloma, com al Convent de St. Magí. Tot per "*salut y repòs de la mia Ànima*".

Però si fa usufructuari al seu marit dels seus béns, i alhora fa que aquests béns es posin a la venda per poder celebrar misses per salvar la seva ànima, de quins béns queda usufructuari el seu marit? Com que parla de la "*mia heretat y béns*", hem de suposar que entre aquesta

heretat hi deu haver terres o algun edifici, i que això no es ven.

Fa testament dins l'ermita

El testament es fa dins de l'ermita de la Salut, el que fa suposar que està malalta i no pot anar al convent a fer el testament. Com la gran majoria dels que hem trobat, la Caterina no sap escriure, i no pot firmar. Firma per ella el Magí Sendra, que també fa de testimoni com ho fa també el Josep Sendra, els dos pagesos d'Esblada.

La Caterina, una dona amb recursos

A veure: la Caterina deixa 85 lliures repartides entre uns i altres, té un tros de terra, que vol que es vengui, deixa al seu marit usufructuari de la seva heretat i els seus béns. La Caterina, en comparació amb la majoria dels pagesos que hem trobat per aquests poblets, té diners. Tot i això vivia en una ermita, a la muntanya, al costat de la cova del Sant, estava casada amb l'ermità, i vivia en un espai ben reduït. Segur que ningú en aquell temps podia imaginar que la Caterina era un dona econòmicament solvent. I els que ho sabien els devia sorprendre la vida d'ermitana que portava.

No vivien aïllats

No hem de pensar però que vivien aïllats, de fet, ja hem dit que del monestir fins a l'ermita hi ha un quart, que quan pujaven, sobretot carregats, devia ser un quart d'hora que es devia fer llarg. I que molta gent pujava a la cova Santa, i segurament la majoria devien entrar a l'ermita, a resar, o a oferir misses, o a veure com era i què hi havia dins. Per tant, de gent en devien veure molta.

El Francisco, l'ermità

El Francisco Vallbona fa testament el 1744, dos anys més tard que la Caterina, la seva muller. Quan fa el testament, la Caterina ja és morta, va morir el febrer del 1753, a l'ermita. Va ser enterrada dins l'església, entre la porta principal i la capella de St. Domènec.

En el seu testament, el Francisco ens diu que l'ermita de la Salut és coneguda també, "*vulgarment*", com l'ermita de St. Magí.

El pares del Francisco són pagesos de Sta. Coloma.

Elegeix marmessors:

El Prior de St. Magí, el Reverend procurador major de la Comunitat dels Preveres de Sta. Coloma, i el seu nebot, Pau Querol, cirurgià de Sta. Coloma.

Vol ser enterrat a l'ermita de la Salut, on viu, però diu que si als marmessors els sembla millor enterrar-lo al convent de St. Magí, doncs ho aprova. Deixa pels oficis religiosos 30 lliures. I vol que es cremin 4 atxes, 8 ciris i tantes candeles com facin falta. I vol ser enterrat amb l'hàbit d'ermità i en una caixa.

En els testaments de Vallespinosa hem trobat, tan sols en alguns casos molt esporàdics, que volen ser enterrats en una caixa, i un especificava que volia sortir de casa fins a l'església dins la caixa. El que ens fa pensar que la gran majoria no s'enterraven en caixes sinó segurament tan sols embolcallats per un llençol.

Doncs el Francisco vol una caixa, i anar vestit d'ermità, que potser era l'hàbit de franciscà.

Escriu el Francisco, que si mor a Sta. Coloma, vol ser enterrat en “*lo carner de la Sang*”. I deixa pels oficis 40 lliures. Recordem que per St. Magí n’ha deixat 30. Fa com la seva muller, que també va deixar més diners a Sta. Coloma que a St. Magí.

Un munt de misses

Deixa:

100 misses a l’església de Sta. Coloma,
100 al convent de St. Magí,
100 al convent de la Mercè de Sta. Coloma.

I encara més misses cantades a St. Magí, i també a l’ermita de la Salut.

I deixa:

20 lliures a la seva germana Coloma, casada amb el Josep Dalmasas, teixidor de Sta. Coloma,

10 lliures a la Coloma Dalmasas, neboda,

25 lliures a la Maria Llorens, filla del Josep Llorens, cirurgià de Sta. Coloma. Els hi deixa per casar-se. Si es morís abans de casar-se, les deixa al seu pare, al Josep Llorens.

10 lliures a la Coloma Vallbona, filla d’en Narcís Vallbona,

15 lliures a la Paula Soler, viuda, “*per haver-me ben servit*”.

15 lliures a la Magdalena Soler, “*per ajuda de son matrimoni*”, “*si no arriba a casar-se, serviran per bé de son enterro, o de sa mare si sobreviurà*”.

10 lliures a Caterina Soler, casada ara amb el Francesc Vilella.

10 lliures a Magina Torrents, el cognom del marit, i filla del Miquel Farran, “*fillola mia*”.

Déu n’hi do tot el que deixa el nostre ermità!

El Francisco té 50 lliures que explica que li van donar els seus pares quan es va casar, i que consten en els capítols matrimonials. I també té 100 lliures que es va guardar quan va fer hereu (devia ser en un altre testament que no hem vist) al seu germà Narcís Vallbona, dels seus béns, que pujaven a 400 lliures.

Aquestes 150 lliures les deixa als seus marmessors “*per pagar y satisfacer, fundar y complir totes les mias pies fundacions y llegats predits*”, que sembla que es refereix a totes les misses que s’hauran de fer en els diferents llocs.

Fa hereu a “*Nostre Sr. Déu y a la mia Ànima*”.

I vol que els seus béns siguin venuts als Encants públics, per fer un censal per poder complir tot el que demana.

I en acabar, diu que dels béns que quedin fa hereu al seu germà Narcís, a qui ja havia donat les 300 lliures, i a qui ja havia fet hereu anteriorment.

El testament es fa a l’ermita de la Salut, com també ho va fer la seva muller.

El Francisco, a diferència de la majoria de gent que hem trobat en els testaments de Vallespinosa, sap escriure, encara que ho fa amb una lletra molt irregular, això és el que escriu de la seva mà: la firma i aprovació del testament:

“*Jo Francisco Vallbona ermità y testador firmo, aprobo y retifico lo present meu testament, última i darrera voluntat mia*”.

GOIGS DE NOSTRA SEÑORA DE LA SALUT.

VENERADA EN LA
DE LA

ERMITA DE S. MAGI
BRUFAGANYA.

*Puig en vos trova morada
lo remey que aqui ha vingut,
ó Mare de la Salut,
siau la nostra advocada.*

Sols per vos tingué motiu
lo que la Escripura cita,
que sen una font petita
arribá á creixer en riu,
de la que es tan desitjada,
lo nom aqui ha provingut, etc.

Tenim en Magí y en vos
asegurada la empresa,
per ser una la finesa,
pero los conductos dos:
la súplica es otorgada
á qualsevol part que acut, etc.

La font ab alegre salt,
à beurer mes aigua excita,
y lo riu está en la Ermita
perque s' bega de mes alt:
dicha es benaventurada
que fa set habent begut, etc.

Com à font molt cristallina
regant lo pla y la montanya,
quan se cura lo que danya
d' esta universal piscina:
Magí que está en la baixada,
las aigues ha remogut, etc.

Sou la Judit á quí Deu
doná per pura criatura
las armas que la hermosa
per salut del poble seu:
aixis queda remediada
la nostra sollicitat, etc.

• Ora pro nobis Sancta Dei Genitrix.

OREMUS.

Es per tot tan profitós
de Magí y vos lo parell,
que no queda despues dell,
altre apellació que á vos:
es la fortuna doblada
que dels dos ha provingut, etc.

En la font la malaltia
te la cura tan cabal,
que si quedás res de mal
á vos no se acercaria,
á vostres peus declarada
te la sort que li ha cabut, etc.

De vos y Magí fiam,
perque com David declara,
en lo báculo y la vara
lo consol asegurám:
Vos de Jessé procreada
gosau tan noble tribut, etc.

En vinya y blat juntament
tenim per vos gran consol,
perque sou mare del Sol,
y del que doná increment;
la terra com obliga da,
publica sa gratitut, etc.

Per mes que la infernal sanya
los nostres alientos postra
no hi ha per salut nostra
com ayres de esta montanya:
es salut purificada
que te lo mal abatut, etc.

Puig sou tan privilegiada,
que tota culpa heu vensut,
ó Mare de la Salut,
siau la nostra advocada.

• Ut digni estiamur pro missionibus etc.

*Concede nos famulos tuos, quosumus! Domine Deus, perpetua mentis, et corporis salute gaudere: et gloriosa B. Mariae
semper virginis intercessione à praesenti liberari tristitia, et aeterna perfrui laetitia. Per Christum etc. Amen.*

Estat actual de l'Ermita. Fotografia Montse Rumbau.

Anar a buscar els morts dels masos amb la creu alçada i la capa

L'ermità de l'ermita de la Salut era el que anava fins als límits del terme, amb la creu alçada i la capa, a buscar els morts que venien dels masos que estaven lluny, per ser enterrats al cementiri de St. Magí. A l'entrada del convent els esperaven alguns monjos i els resaven unes oracions abans d'anar cap a l'església.

Resum

No podem negar que el Francisco té molts diners, les 400 lliures que dona al seu germà a qui ja havia fet hereu, de les quals se'n queda 100, les 50 que li va donar el seu pare quan es va casar, totes les lliures que hem vist que dona

a filloles, nebodes, filles d'amics... Les quantitats de misses que deixa... En fi, si la seva muller tenia diners, ell encara en tenia més, i entre els dos, tenien un bon capital.

Era tan rentable fer d'ermità a l'ermita que estava a tocar de la cova del Sant dalt la muntanya? Ja hem dit que a la cova hi pujava molta gent, i que molts, segur que passaven per l'ermita, i devien encarregar misses, oracions, novenes, cants, lluminàries... i que per tot això calia pagar. Segurament també cobrava quan anava amb la creu alçada i la capa a buscar els morts que morien fora del terme, acompanyant-los fins a l'entrada del monestir, com ja hem dit. Però tot això donava per tant?

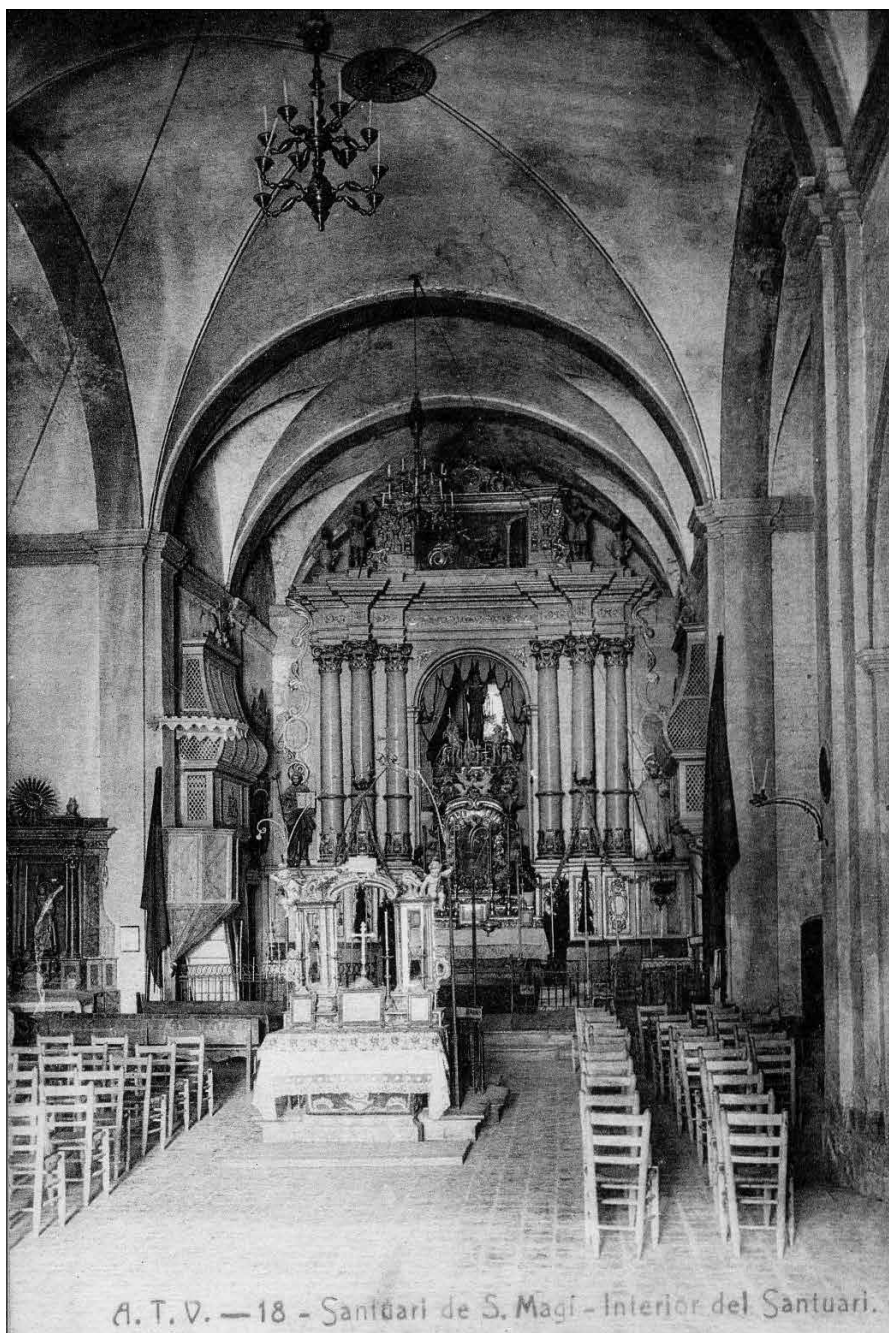

Escala d'accès a les coves. Fotografia Montse Rumbau.

A dalt al monestir de St. Magí hi pujava molta gent, molts devien tenir ben poca cosa, alguns potser res, però n'hi havia que eren solvents econòmicament, i també hi pujava gent rica. Potser el Francisco ajudava a moure's pel monestir als que acabaven d'arribar, potser els portava a l'ermita i a la cova, o els ajudava si necessitaven res, o els cuidava si es posaven malalts. Potser els que pujaven, que a vegades es quedaven

al monestir uns dies, fins i tot podien estar-s'hi mesos, li pagaven agraïts pels serveis que els oferia. Però tot això són suposicions. També podia ser que el Francisco vingués d'una família rica, ja hem vist les 400 lliures que havia deixat al seu germà, al qui va anomenar hereu. La veritat és que només sabem el que podem veure, o entreveure, del que consta escrit en els dos testaments, el de la Caterina i el del Francisco.

A. T. V. — 18 - Santuari de S. Magí - Interior del Santuari.

Postal d'Àngel Toldrà Viazó.